

AZƏRBAYCAN

Minaların Qadağan Olunması haqqında Konvensiya	Üzv dövlət deyil
Ehtiyatının toplanması	Məruzə edilməyib
Yayılma	PƏM, TƏM və MPQ
Qiymətləndirilmiş çirklənmə sahəsi	287km ² və Ermənistan tərəfindən zəbt olunmuş ərazi
2007-ci ildə minadan təmizləmə	Minalanmış sahələrin təmizlənməsi: 2.1km ² (2006: 2.1km ²) Döyüş sahəsinin təmizlənməsi: 4.1km ² (2006: 5.5 km ²) Sahənin ləğv edilməsi/azaldılması: 12.2km ² (2006: 12.5km ²)
2007-ci ildə Mina/MPQ itkiləri	Ümumi: 32 (2006:17) minalar (2006: 14) kasetli sursat: 2 (2006: 0) digər MPQ: 11 (2006: 3) naməlum qurğular: 1 (2006: 0)
İtkilərin təhlili	Ölənlər: 10 (2006: 2) Yaralananlar: 22 (2005: 15)
Mina/MPQ qurbanlarının sayı	Məlum deyil, lakin ən azı 1,900
MTİ imkanları	Artmışdır, lakin hələ də müvafiq deyil
2007-ci ildə xidmətlərin göstərilməsi	Artmışdır, lakin hələ də müvafiq deyil
2007-ci ildə minalar əleyhinə fəaliyyətin maliyyələşdirilməsi	Beynəlxalq: \$3.7 milyon (2006: \$4.8 milyon) Milli: \$2.2 milyon (2006: \$1.2 milyon)
2007-ci ilin May ayından bəri əsas nailiyyətlər	2007-ci ildə ANAMA tərəfindən ərazinin ixtisara salınması barədə yeni davamlı əməliyyat proseduru qəbul olunmuşdur. Neft gəlirləri hesabına maliyyələşdirilən sosial-iqtisadi inkişaf barədə hökumət proqramı 2006-2007-ci illərdə 13 tibb mərkəzinin inşası ilə nəticələndi. 2008-ci ilin May ayında GICHD-nin qiymətləndirmə komandası Avropa Komissiyası tərəfindən maliyyələşdirilən Qafqaz və Mərkəzi Asiyada mina hərəkətinin regional qiymətləndirilməsi üçün Azərbaycana səfər etdi.

Minaların Qadağan Olunma Siyasəti

Azərbaycan Respublikası Minaların Qadağan Olunması haqqında Müqaviləyə qoşulmamışdır. Son illərdə Azərbaycan minaların qadağan olunmasına böyük dəstək və mina məsələlərini müzakirə

etmək üçün hazır olduğunu göstərmişdir. Buna baxmayaraq Azərbaycan Ermənistanla münaqişə sonna yetməyənədək Müqaviləni qəbul edə bilməyəcəyini bildirmişdir.¹

2008-ci ilin Mart ayında Xarici İşlər Nazirliyi rəsmi olaraq bildirmişdir ki, Ermənistanla münaqişə həll edilməyə qədər Azərbaycanın bu Sazişə qoşula bilməyəcəyinə baxmayaraq, “Azərbaycan humanitar mina problemlərinin qlobal səviyyədə həll olunmasını dəstəkləyir. Azərbaycan Ottava Konvensiyasının prinsiplərini və fəlsəfəsini tam dəstəkləyir. Azərbaycan milli səviyyədə öhdəliklərini yerinə yetirməyə və buna öz yardımlarını göstərməyə hazırdır.”²

2008-ci ilin Fevral ayında Azərbaycan Ərazilərinin minalardan təmizlənməsi üzrə Milli Agentliyin (ANAMA) başçısı bildirmişdir ki, “Ümumi qlobal tərksilah siyasətinə uyğun olaraq Azərbaycan hökuməti mina hərəkəti qanunvericiliyi və standartlarının yaradılmasına zəruri əhəmiyyət verir və bunun üzərində daimi olaraq çalışır.”³

5 Dekabr 2007-ci ildə Azərbaycan BMT Baş Assambleyasının Minaların Qadağan Siyasətinin universallaşdırılması və tam həyata keçirilməsini tələb edən 62/41 sayılı illik Qətnaməsinin lehinə səs verdi və o, üçüncü ildir ki, bu qətnamələri dəstəkləyir.

2005-ci ilin İyun ayında Azərbaycan Konvensiyanın 7-ci Maddəsi üzrə özünün məruzəsini könüllü təqdim etməyi nəzərdən keçirdiyini bildirmiş, lakin 2008-ci ilin Avqust ayına qədər bu baş verməmişdir.⁴

Azərbaycan 2007-ci ilin Noyabr ayında Üzv Dövlətlərin Səkkizinci Yığıncağında iştirak etməmiş, 2008-ci ilin iyun ayında Cenevrədə Daimi Komitənin sessiyalararası yığıncaqlarında müşahidəçi kimi iştirak etsədə heç bir hesabat verməmişdir.

2007-ci ilin Noyabr ayında Azərbaycandan olan vətəndaş cəmiyyəti və KİV nümayəndələri Ukrayna Sülh Məramlı Assosiasiyası ilə əməkdaşlıq edən QHT olan Cenevrə Çağırışı tərəfindən Kiyevdə (Ukrayna) təşkil olunmuş piyadalar əleyhinə minalardan azad Cənubi Qafqaz adlı regional seminarda iştirak etdilər.⁵

Azərbaycan Adi Silahlar üzrə Konvensiyaya qoşulmayıb. O, 2008-ci ilin may ayında Kasetli Silahlar üzrə Dublin Diplomatik Konfransında iştirak etməmişdir.

Istehsal, Ötürülmə, Saxlanılma və İstifadə etmə

Azərbaycan bir neçə dəfə bildirmişdir ki, o, piyadalar əleyhinə minaları istehsal və ya ixrac etmir. 2005-ci ilin İyun ayında Azərbaycan bildirmişdir ki, “o, piyada əleyhinə minaların istehsal

¹ Rəsmilər 2005-ci ildən bəri Konvensiya ilə əlaqədar müsbət hesabatlar vermişdir. bax Landmine Monitor Hesabatı 2006. səh. 842–843.

² Xarici İşlər Nazirliyinin Təhlükəsizlik İşləri Şöbəsinin İkinci Katibi Hikmət Hacıyevin 3 Mart 2008-ci il tarixində Azərbaycan İctimai Televiziyasındakı çıxışı. Minalar Əleyhinə Azərbaycan Kampaniyası İctimai Birliyi tərəfindən təşkil olunmuş bir saatlıq tok şou Azərbaycanda və dünyada mina problemlərinə həsr olunmuşdur. Digər rəsmi qonaqlar ANAMA-nın üç rəsmisi idi.

³ ANAMA-nın direktoru Nazim İsmayılova müsahibə. 21 Fevral 2008

⁴ Azərbaycanın Hesabatı, Konvensiyanın Ümumi Statusu və Fəaliyyəti üzrə daimi Komitə, Cenevrə, 13 iyun 2005

⁵ Cenevrə Çağırışı, “Piyadalar əleyhinə minalardan azad Cənubi Qafqaz uğurunda Birinci Regional Seminar.” Mətbuat buraxılışı, Cenevrə, 18 Dekabr 2007.

olunmamasının və ehtiyatının toplanmamasının tərəfdarıdır”.⁶ Azərbaycanın mina ehtiyatı Sovet erasının mirasıdır, lakin minaların sayı və növü məlum deyil.

Rəsmilər bildirmişlər ki, Azərbaycan 1994-cü ildə Ermənistanla açıq münaqişə başa çatdıqdan sonra piyadalar əleyhinə minalardan istifadə etməmişdir və gələcəkdə də onlardan istifadə etmək istəmir, lakin belə bir halı istisna etmir.⁷ Landmine Monitor Azərbaycanın piyadalar əleyhinə minaların istehsalı, ticarəti və ya istifadəsi ilə əlaqədar hansı spesifik tədbirlər həyata keçirdiyindən xəbərdar deyil.

Azərbaycan rəsmiləri təsdiq etmişdir ki, Ermənistan qüvvələri son illərdə piyadalar əleyhinə minalardan istifadə etmişdir, lakin Landmine Monitor bunu sübuta yetirə bilməmişdir. 2007-ci ilin dekabr ayında ANAMA-nın direktoru Ermənistanı Təmas Xətti (TX) boyunca minalardan istifadə etməkdə günahlandırmışdır. O, bildirmişdir ki, Ermənistan Silahlı Qüvvələri son 6-7 il ərzində hərbi əməliyyatlarda piyada və tank əleyhinə minalardan istifadə etmişdir” və bunu mina təmizləmə bölmələri üzərində 2003-cü il Ermənistan istehsalı olan minalar aşkar etmişdir. 2007-ci ilin dekabr ayında TX -də Ermənistan istehsalı olan minaların aşkar edilməsi halları hələ də araşdırılır.⁸ Bununla əlaqədar 2008-ci ilin Mart ayında, Xarici İşlər Nazirliyinin rəsmisi bildirmişdir ki, “Ermənistan hərbi qüvvələri zəbt olunmuş Azərbaycan ərazilərində geniş miqyasda minalardan istifadə edirlər və hətta indi də onlar bu işlə məşğuldurlar.”⁹

Mina/MPQ Problemi

Azərbaycan 1988-1994-cü illərdə Ermənistanla müharibə nəticəsində minalar və müharibənin partlayıcı qalıqları (MPQ) ilə çirklənmişdir.¹⁰ Azərbaycanın nəzarət etdiyi ərazidə xüsusilə Füzuli rayonunda minalarla yüksək çirklənmə aşkar edilmişdir.¹¹ Burada çoxlu miqdarda atılmış partlayıcı silahlar (APS) vardır, bundan başqa Ağstafa rayonu Saloğlu kəndində keçmiş SSRİ silah anbarı ərazisində (SAƏ) və onun ətrafında silah sursata rast gəlinir.¹²

Çirklənmənin ümumi tədqiqi 2001-ci ildə aparılmışdır, bundan sonra 18 rayonda minaların təsirinin araşdırılması (MTA) 2002-ci ilin sentyabr ayından 2003-cü ilin iyun ayına qədər aparılmışdır. MTA 18 rayonda 480 mina təsirinə məruz qalmış icmanı və 163 MPQ təsirinə məruz qalmış icmanı müəyyənləşdirmişdir. Ümumi olaraq 970 şübhəli təhlükəli ərazinin (ŞTƏ) 500.000-dən çox insana təsir vurduğunu məruzə edilmişdir.¹³

MTA-nın nəticəsi Ermənistanla təmas xətti və sərhəd boyunca yerləşən 736km² mina və MPQ ilə çirklənmiş torpağın çirklənmə səviyyəsini “geniş” olaraq qiymətləndirdi”.¹⁴ 2006-cı ilin sonunda ANAMA mina və MPQ təsirinə məruz qalmış 11 rayonun yerli orqanlarının dəstəyi ilə aparılmış tədqiqata əsaslanaraq çirklənmənin ümumi həcmi 306 km²-ə qədər ixtisara saldı. Bu düzəliş edilmiş rəqəmə MTA tərəfindən müəyyənləşdirilməmiş ərazilər daxil idi. Hesablama 2007-ci ilin sonunda torpağın azad edilməsi cəhdləri nəticəsində 287km² -ə qədər ixtisar edildi. ANAMA öz

⁶ Azərbaycanın Hesabatı, Konvensiyanın Ümumi Statusu və Fəaliyyəti üzrə daimi Komitə, Cenevrə, 13 iyun 2005.

⁷ Bax Landmine Monitor Hesabatı 2006, səh. 844.

⁸ Nazim İsmayılov: “İstehkamçılar təmas xəttində “Ermənistanda hazırlanmış“ minalar aşkar etdilər,” Azəri Press Agentliyi, 18 dekabr 2007, www.en.apa.az

⁹ Hikmət Hacıyevin çıxışı, Xarici İşlər Nazirliyi, *İctimai TV*, 3 Mart 2008.

¹⁰ Bax Landmine Monitor Hesabatı 2007, səh. 782.

¹¹ Əziz Əliyev tərəfindən Landmine Monitor-un suallarına cavab, İnformasiya üzrə Menecer, ANAMA, 3 iyun 2008.

¹² Eyni.

¹³ ANAMA, “Problemin Əhatə dairəsi,” www.anama.baki.az

¹⁴ ANAMA “Mina fəaliyyəti üzrə Azərbaycan Milli Agentliyi 2008,” Bakı, 2008, səh. 6.

Təlim, Tədqiqat, və Keyfiyyətə Təminat Bölməsinin tədqiqat komandasından istifadə edərək rəqəmlərə düzəliş etməyə davam edir.¹⁵

Ermənistan tərəfindən işğal olunmuş ərazilərdə mina/MPQ probleminin əhatə dairəsi məlum deyil. Ermənistan qüvvələrinin nəzarəti altında olan Dağlıq Qarabağ, Cəbrayıl, Kəlbəcər, Laçın, Qubadlı və Zəngilan, o cümlədən, Ağdamın bir hissəsi, Füzuli və Tərtər rayonlarında 350km²-dən 830km²-ə qədər geniş mina/MPQ çirklənməsinin mövcud olması gözlənilir.¹⁶

Ağstafa rayonundakı keçmiş Sovet hərbi bazası ətrafında geniş bir ərazi partlayıcı silahlar ilə yüksək səviyyədə çirklənmişdir. Saloğludakı SAƏ 138 bunkerdən ibarətdir. 1991-ci ildə Azərbaycan müstəqillik əldə edən zaman anbar ərazidən çıxan Sovet ordusu tərəfindən partladıldı və on minlərlə silah sürsat 44km² əraziyə dağıldı.¹⁷

Ölkədəki çirklənmənin ən böyük təsiri otlaq və əkin sahələrinə dəydi (həm yağışla qidalanan həm də suvarılan sahələr), baxmayaraq ki, bəzi yollar və su mənbələri mina və MPQ-lərin mövcud olması nəticəsində bağlanmışdır.¹⁸

Mina Fəaliyyəti Proqramı

Koordinasiya və İdarəetmə

ANAMA 1998-ci ilin iyul ayında ölkədə mina hərəkətinin bütün aspektlərini nəzərdən keçirmək məqsədilə Prezident Fərmanı əsasında yaradılmışdır.¹⁹ Müxtəlif Nazirliklərdən olan nümayəndələrdən ibarət olan Birgə İşçi Qrupu ANAMA-ya müntəzəm olaraq təlimat vermək məqsədilə 1999-cu ildə yaradılmışdır, lakin ehtiyac olmaması səbəbindən 2005-ci ildən bəri toplanmamışdır. ANAMA ikitərəfli qaydada əlaqədar nazirliklər və dövlət orqanları ilə əlaqədədir.²⁰

1999-cu ildən bəri BMT İnkişaf Proqramı (BMT İP) ANAMA-ya dəstək vermişdir.²¹ BMT İP Azərbaycanda mina hərəkəti üçün gizli fondu idarə edir, lakin 2005-ci ildən bəri texniki məsləhətçi verməmişdir.²²

ANAMA mina hərəkətinin idarə olunmasını Bakıda yerləşən qərargahı, Füzulidəki regional ofisi, Xanlardakı regional təlim mərkəzi və Ağstafa, Ağcabədi və Tərtər rayonlarındakı üç əməliyyat mərkəzi vasitəsilə həyata keçirir.²³ ANAMA Mina Hərəkəti üzrə İnformasiya İdarəetmə Sisteminin (İMSMA) köhnə versiyasından istifadə etməyə davam edir,²⁴ baxmayaraq ki, İMSMA-nın sonuncu versiyasının 2008-ci ilin sentyabr ayına qədər quraşdırılması üzrə planlar var.²⁵

Milli mina fəaliyyətinin qanunvericiliyi və standartları

¹⁵ Eyni.

¹⁶ Eyni.

¹⁷ NATO Texniki Xidmət və Təchizat Agentliyi, "Azərbaycanda PHS Təmizləmə Layihəsi 16 ay uzadılacaqdır," İyun 2007, www.namsa.nato.int.

¹⁸ Nigar Vahabova tərəfindən Landmine Monitor-un suallarına cavab, Planlaşdırma və İnkişaf üzrə məsul şəxs, ANAMA, 3 İyul 2008.

¹⁹ Prezidentin 854 sayılı Fərmanı, 18 İyul 1998.

²⁰ Nazim İsmayılova telefon müsahibəsi, ANAMA, 22 İyul 2008.

²¹ bax Landmine Monitor Hesabatı 2007, səh. 783.

²² Nazim İsmayılova müsahibə, ANAMA, Bakı, 19 İyun 2008; həmçinin bax Landmine Monitor Hesabatı 2005, səh. 668.

²³ Nazim İsmayılova müsahibə, ANAMA, Bakı, 19 İyun 2008.

²⁴ ANAMA "Mina fəaliyyəti üzrə Azərbaycan Milli Agentliyi 2008," Bakı, 2008, səh. 20.

²⁵ Əziz Əliyevlə telefon müsahibəsi, ANAMA, 3 İyul 2008.

Qüvvədə olan heç bir milli mina fəaliyyəti qanunvericiliyi yoxdur, baxmayaraq ki, bunun layihəsi 2002-ci ildən bəri mövcuddur.²⁶ Milli mina hərəkəti standartları 2000-ci ildə hazırlanıb və sonra 2006-cı ildə beynəlxalq Mina Hərəkəti Standartları ilə daimi əməliyyat prosedurları ilə birgə düzəlişlər edilmişdir. Bu vaxtdan bəri heç bir əsaslı dəyişiklik edilməmişdir, baxmayaraq ki, torpaqların azad olunmasını idarə edən əlavə, müvəqqəti standartlar hazırlanmış və qəbul olunmuşdur. Torpaqların azad olunması üçün əsas kriteriya torpaqlardan hadisəsiz bir neçə il istifadə etməkdir. Prosedur əlavə sonrakı inkişaflardan asılıdır.²⁷ DƏP-ləri daimi olaraq nəzərdən keçirilir. 2007-ci ildə ərazinin ixtisara salınması ilə əlaqədar yeni DƏP qəbul olunmuşdur.²⁸

Strateji mina hərəkəti planlaşdırmasının statusu

ANAMA 2001-ci ildə mina hərəkəti strategiyasını hazırladı, sonra 2004-2008 illəri əhatə etmək üçün 2003-cü ildə ona düzəlişlər edildi.²⁹ Milli Mina Hərəkəti Strategiyası 2009-2013-cü illər üzrə Regionların Sosial İqtisadi İnkişafı Dövlət Proqramına və Kasıbçılığın aradan qaldırılması və İqtisadi İnkişaf üzrə Dövlət proqramına uyğun gəlir.³⁰

Azərbaycan Ermənistan tərəfindən zəbt olunmuş ərazini geri qaytaracağı zaman, ANAMA mina hərəkəti ehtiyaclarına müraciət etmək üçün Genişləndirmə Planını hazırlamışdır.³¹ Planda ANAMA-nın əməliyyat həcminin zəruri şəkildə artırılması ilə 830km²-ə qədər torpağın təmizlənməsi nəzərdə tutulur.³²

Mina Fəaliyyətinin rekonstruksiya və inkişafı ilə inteqrasiyası

2007-ci ildə məcburi köçkünlərin yerləşdirilməsi üçün hökumətin təşəbbüsü dəstəyi ilə Füzuli rayonunun Zobucuq kəndindən minadan təmizləmə işləri aparılmışdır.³³ Bu layihənin nəticəsində 2104 ailə üçün yeni qəsəbələr tikilmişdir.³⁴ 2007-ci ilin ortalarında hökumət ANAMA-dan təkcə gələcək evlər üçün deyil həmçinin yollar, digər infrastruktur və kənd təsərrüfatı istifadəsi üçün kifayət qədər təhlükəsiz torpaqları təmin etmək məqsədilə Zobucuqda ətraf ərazinin təmizlənməsini tələb etdi. Əməliyyatlar 2008-ci ilin yanvar ayında başlandı və il boyu davam etdi.³⁵

Mina fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi

2005-ci ilin noyabr və dekabr aylarında Dünya Bankı Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin (hökumətin) xahişi ilə ANAMA-nın fəaliyyətini qiymətləndirmək üçün Azərbaycana missiya göndərdi. Qiymətləndirmə hesabatına uyğun olaraq təşkilat “minadan təmizləmə fəaliyyətləri üçün beynəlxalq standartlara uyğun olaraq effektiv strukturlaşdırılmış və yaxşı fəaliyyət göstərən təşkilat idi”.³⁶ 2008-ci ilin May ayında Humanitar Mina Təmizləmə üzrə Cenevrə Beynəlxalq Mərkəzinin (GICHD) qiymətləndirmə komandası Avropa Komissiyası tərəfindən maliyyələşdirilən Qafqaz və Mərkəzi Asiyada mina hərəkətinin regional qiymətləndirilməsinin bir hissəsi kimi Azərbaycana səfər etdi.³⁷ 2008-ci ilin iyul ayına kimi qiymətləndirmənin nəticələri Landmine Monitor-da verilməmişdi.

²⁶ bax Landmine Monitor Hesabatı 2007, səh. 783.

²⁷ Samir Poladovla telefon müsahibəsi, Əməliyyat Meneceri, ANAMA, 7 İyul 2008.

²⁸ Nazim İsmayılova müsahibə, ANAMA, Bakı, 19 İyun 2008.

²⁹ bax Landmine Monitor Hesabatı 2007, səh. 783.

³⁰ Nigar Vahabova tərəfindən Landmine Monitor-un suallarına cavab, ANAMA, 3 İyul 2008.

³¹ Eyni.

³² Nazim İsmayılova müsahibə, ANAMA, Bakı, 19 İyun 2008.

³³ ANAMA, “Mina fəaliyyəti üzrə Azərbaycan Milli Agentliyi 2008,” Bakı, 2008, səh. 13.

³⁴ Nigar Vahabova tərəfindən Landmine Monitor-un suallarına cavab, ANAMA, 3 İyul 2008.

³⁵ ANAMA, “Mina fəaliyyəti üzrə Azərbaycan Milli Agentliyi 2008,” Bakı, 2008, səh. 13.

³⁶ bax Landmine Monitor Hesabatı 2006, səh. 846; “Dünya Bankı nümayəndələrinin qiymətləndirmə missiyası barədə xatirə, Jacques Bure, 28–29 Dekabr 2005”; Emil Həsənovdan email, o vaxt Əməliyyat Meneceri idi, ANAMA, 6 İyun 2006.

³⁷ Nara Veigeldən email, Proqram Meneceri, GICHD, 15 Aprel 2008.

Minaların təmizlənməsi

ANAMA iki milli QHT vasitəsilə minadan təmizləmə əməliyyatlarını idarə edir: Dayaq (Relief Azərbaycan) və Beynəlxalq Avrasiya Mətbuat Fondu (BAMF), hər ikisi 2007-ci ilin sonuna qədər 152 işçiyə malik idi. Onun həmçinin 12 nəfərdən ibarət fəvqəladə halda hazır komandası və 50 nəfərdən ibarət mexaniki minadan təmizləmə komandası var.³⁸ Minadan təmizləmə zamanı mexaniki istehkamçılar, mina aşkar edən itlər və maşnlardan istifadə olunur. ANAMA altı uzaqdan idarə olunan maşın təmin etmişdir (dördü mini-toxmaqlı və ikisi orta-toxmaqlı),³⁹ biri 2008-ci ilin aprel ayında alınmışdır.⁴⁰ “Rhino” markalı ağır kultivator 2005-ci ildə Amerika Birləşmiş Ştatları Müdafiə Departamentinin maliyyə dəstəyi ilə gətirilmişdir. 2007-ci ilin ortalarında layihə başa çatdı və kultivator ABŞ-a qaytarıldı.⁴¹

Təhlükəli ərazilərin müəyyənləşdirilməsi

Yuxarıda göstəriləndiyi kimi MTA belə qiymətləndirmişdir ki, 736km² torpaq mina və MPQ ilə çirklənmişdir; bütün təsirə məruz qalmış ərazilər atəşkəs xətti və Ermənistanla sərhəddə yerləşirdi.⁴² 2006-cı ildə ANAMA əlaqədar bələdiyyələrin köməyi ilə təsirə məruz qalmış rayonların təkrar tədqiqini həyata keçirdi. Nəticədə 306km² ərazinin minalanmış ərazi olduğu təsdiqləndi.⁴³ Bura MTA tərəfindən müəyyənləşdirilməmiş bir sıra çirklənmiş ərazi daxil idi.

Texniki araşdırma mexaniki minadan təmizləmə maşınları və mina axtaran itlərin (MAİ) köməyi ilə həyata keçirildi. 2007-ci ildə ərazinin ixtisara salınmasının yeni metodologiyası hazırlandı. STƏ-lər üç kateqoriyaya bölünür (təhlükə səviyyəsindən asılı olaraq aşağı, orta və ya yüksək), bu da tətbiq olunacaq metodologiyayı müəyyən edir. Bu yanaşma ANAMA-ya hər aya 1km² torpağı təmizləməyə imkan verdi.⁴⁴

Təsirə məruz qalmış ərazilərin nişanlanması və hasarlanması

2007-ci ildə ümumi 15.9km² minalanmış ərazi nişanlandı.⁴⁵ 2008-ci il iyun ayına qədər əlavə 5.3km² nişanlandı.⁴⁶

2007 və 2008-ci illərdə Mina və MPQ-lərin təmizlənməsi

2007-ci ildə Ağdam, Füzuli, Goranboy, Xocavənd və Tərtər rayonlarında minadan təmizləmə işləri aparılmışdır.⁴⁷ Təmizləmə əməliyyatlarının nəticələri aşağıdakı cədvələ daxil edilib.

Həmçinin 2007-ci ildə ANAMA-nın çevik əməliyyat komandasına Tərtər rayonunda 66 ev, 6 məktəb və 1 kollecin və Ağsrafa rayonunda həyətində partladılmamış qurğular yayılmış bir fabrikin təmizlənməsi nəticəsində və Ağstafa, Bərdə, Fizuli, Goranboy və Tərtər rayonlarında təcili tələblər ünvanladılar. Bu tapşırıqlar nəticəsində ümumilikdə 6771 ədəd partlayıcı sursat çıxarıldı və məhv edilməsi üçün Saloğludakı Mərkəzi Məhvetmə Meydanına göndərildi. Digər tapşırıqlara Goranboy

³⁸ Nigar Vahabova tərəfindən Landmine Monitor-un suallarına cavab, ANAMA, 3 İyul 2008.

³⁹ Eyni.

⁴⁰ “ANAMA bir sıra yığıncaqlarda iştirak etdi,” 22 Aprel 2008, www.anama.bakı.az.

⁴¹ Nazim İsmayilovla müsahibə, ANAMA, Bakı, 19 İyun 2008.

⁴² ANAMA “Mina fəaliyyəti üzrə Azərbaycan Milli Agentliyi 2008,” Bakı, 2008, səh. 6.

⁴³ Əziz Əliyev tərəfindən Landmine Monitor-un suallarına cavab, ANAMA, 3 İyul 2008.

⁴⁴ Nigar Vahabova tərəfindən Landmine Monitor-un suallarına cavab, ANAMA, 3 İyul 2008.

⁴⁵ ANAMA, “Aylıq Hesabat: May 2008,” www.anama.Bakı.az.

⁴⁶ Tural Məmmədov ilə telefon müsahibəsi, Əməliyyat Meneceri, ANAMA, 7 İyul 2008.

⁴⁷ Samir Poladov tərəfindən Landmine Monitor-un suallarına cavab, ANAMA, 3 İyul 2008.

rayonundakı yeraltı SAƏ-nin təmizlənməsi daxildir. Nəticədə 1507 ədəd APS çıxarıldı və məhv edildi.⁴⁸

2007-ci ildə ANAMA-nın partlamamış sursatların təmizlənməsi komandası 1.7km² ərazinin səthinin və Saloğlu ətrafında əlavə 0.6km² ərazinin təmizlənməsi işini həyata keçirdi, ümumilikdə 185.445 ədəd APS və 94.354 ədəd PQ tapıldı. 12 iyul 2007-ci ildə təmizləmə sahəsində partlayış baş verdi və bir PHS ləğv etmə operatoru öldü və digəri ağır yaralandı. ArmorGroup PQL mütəxəssisinin qiymətləndirməsindən belə nəticəyə gəlmək olar ki, bu qarşısızalmaz və faciəli hadisə idi.⁴⁹ Saloğludakı PQL inkişafı 2006-cı ildən bəri əvvəlcə səthi təmizlənmə ərazilərinin səthinin təmizlənməsini həyata keçirmək ehtiyacı nəticəsində aşağı düşmüşdü. 1991-ci ildə partlayış zamanı silah sursat zədələndiyi və nəm torpağın altına basdırıldığı üçün səthin təmizlənməsi daha təhlükəli və mürəkkəbdir.

2007-ci ildə minaların təmizlənməsi

Mina təmizləmə operatorları	Minanın təmizlənməsi (m ²)	Məhv edilmiş piyada əleyhinə minalar	Məhv edilmiş texnika əleyhinə minalar	Mina təmizləmə zamanı məhv edilmiş PHS	Ləğv edilmiş və ya ixtisara salınmış ərazi (m ²)
BAMF	798,178	0	11	12	456,497
Dayaq	1,041,437	0	12	26	197,190
ANAMA	277,995	3	5	283	11,562,421
Cəmi	2,117,610	3	28	321	12,216,108

Əvvəlki illə müqayisədə 2007-ci ildə ümumi təmizlənmə ərazi az artmışdır, 2km²-dən 2.1km²-ə qədər. 2008-ci ilin iyun ayında daha 600,000m² minalanmış ərazi təmizlənməmişdir, iki piyada əleyhinə mina, altı texnika əleyhinə mina və 53 ədəd PHS məhv edilmişdir. Daha 7.8km² torpaq azad edilmişdir. Həmin müddət ərzində ANAMA 20.898 ədəd PHS məhv edərək 205,189m² ərazini təmizləmişdir.⁵⁰

Təmizlənməmiş ərazinin xəritəsi əlavə edilərək təmizləmə sertifikatının təmin edilməsi vasitəsilə torpaq son istifadəçilərə təhvil verilmişdir. Bu kağızlar ya torpaq sahibinə və ya yerli bələdiyyəyə verilir.⁵¹

Keyfiyyətin idarə olunması həm daxili həm də xarici keyfiyyətə təminat və keyfiyyətə nəzarət vasitəsilə həyata keçirilir. Daxili KT təmizləmə komandası tərəfindən həyata keçirilir və xarici KT ANAMA-nın Təlim, Tədqiqat və Keyfiyyətə Təminat Bölməsi tərəfindən həyata keçirilir, bu bölmə 2008-ci ilin əvvəlində Əməliyyat Şöbəindən çıxarılıb ANAMA-nın direktorunun sərəncamına verilib. Keyfiyyətə Nəzarət təmizləmə tamamlandıqdan sonra təmizlənməmiş ərazinin 50%-nin nümunəsi prosesi ilə həyata keçirilir.⁵²

Azərbaycanda bu günə qədər təmizləmədən sonra torpaqdan istifadə üçün heç bir xüsusi tədqiqat aparılmayıb, baxmayaraq ki, gələcəkdə bunu etmək üçün planlar var.⁵³

⁴⁸ Tural Məmmədovla telefon müsahibəsi, ANAMA, 7 İyul 2008.

⁴⁹ ANAMA, "Mina fəaliyyəti üzrə Azərbaycan Milli Agentliyi 2008," Bakı, 2008, səh. 15.

⁵⁰ Tural Məmmədovla telefon müsahibəsi, ANAMA, 7 İyul 2008.

⁵¹ Nazim İsmayilovla müsahibə, ANAMA, Bakı, 19 İyun 2008.

⁵² Eyni.

⁵³ Nazim İsmayilovla müsahibə, ANAMA, Lyubyana, 14 Aprel 2008.

2003–2007-ci illərdə ildə Minaların təmizlənməsi

İl	Mina təmizləmə (km²)	Döyüş ərazisinin təmizlənməsi /PQL (km²)	Ləğv edilmiş və ya ixtisara salınmış ərazi (km²)
2007	2.1	4.1*	12.2
2006	2.0	5.5	12.5**
2005	1.8	3.0	2.4
2004	1.7	4.5	0.4
2003	1.4	3.4	0.2
Cəmi	9.0	20.5	27.7

* Bu rəqəmə həm yerüstü həm də yeraltı təmizləmə daxildir.

** Yuxarıda göstəriləyi kimi 11 mina / MPQ təsirinə məruz qalmış rayonlarda təkrar tədqiqatın nəticəsi olaraq əlavə 430km² 2006-cı ildə azad edildi.⁵⁴

Mina/MPQ-dan itkilər

2007-ci ildə ANAMA Azərbaycanda 20 yeni mina / MPQ hadisəsini qeydə aldı; 12 hadisədə dörd nəfər öldü və 16 nəfər yaralandı. Salogludakı hadisədə zərərçəkənlərin əksəriyyəti (15) hərbi və iki nəfər PQL heyəti idi. Üç zərərçəkən mülki şəxs idi, ikisi heyvan otaran uşaq və biri fermer idi. Bütün zərərçəkənlər kişilərdir. Hadisələrin əksəriyyəti piyada əleyhinə minalar (yeddi) nəticəsində baş verirdi, ikisi MPQ hadisəsi və üçü texnika əleyhinə mina hadisəsi idi.⁵⁵ 2006-cı ildə ANAMA 17 zərərçəkən şəxsi qeydə aldı (11 hadisədə iki nəfər öldü və 15 nəfər yaralandı).⁵⁶

Minalar Əleyhinə Azərbaycan Kampaniyası İctimai Birliyi (MƏAK İB) 2007-ci ildə 32 yeni mina / MPQ-dən zərərçəkən şəxs barədə hesabat verdi. 17 hadisədə onlardan onu öldü (beş mülki şəxs daxil olmaqla) və iyirmi ikisi yaralandı (bir qadın və bir uşaq daxil olmaqla), 2006-cı ildə qeydə alınmış 35 zərərçəkəndən (dördü ölmüşdü və otuz biri yaralanmışdı). Mülki şəxslər 14 nəfər və 18 nəfər hərbi idi. Piyadalar əleyhinə minalar hadisələrin çoxuna səbəb olmuşdu (16), texnika əleyhinə minalar ikisinə, kasetli sürsatlar ikisinə, MPQ on birinə və biri məlum deyil.⁵⁷

2008-ci ildə bədbəxt hadisələr baş verməyə davam etmişdir, ANAMA iyun ayına qədər altı nəfərin mina/MPQ-lərdən yaralandığını qeydə almışdır; dördü kişi, biri qadın və biri uşaq idi.⁵⁸ MƏAK İB 2008-ci iyul ayına qədər bir hərbi də daxil olmaqla yeddi yeni mina / MPQ qurbanı barədə hesabat vermişdir (hamısı yaralanmışdır).⁵⁹

Məlumatın toplanması

⁵⁴ Nigar Vahabova tərəfindən Landmine Monitor-un suallarına cavab, ANAMA, 3 İyul 2008.

⁵⁵ Əziz Əliyev tərəfindən Landmine Monitor-un suallarına cavab, ANAMA, 15 May 2008.

⁵⁶ Landmine Monitor-un Hesabatına bax 2007, səh. 787.

⁵⁷ AzCBL, “Ümumi Mina Qurbanları,” www.azcbl.org; və AzCBL, “İnformasiya Bülleteni (Yanvar 2008),” Bakı, tarixsizdir lakin 2008, səh. 9.

⁵⁸ ANAMA, “Aylıq Hesabat iyun 2008,” Bakı, tarixsiz, səh. 3, www.anama.Bakı.az.

⁵⁹ AzCBL, “Ümumi Mina Qurbanları,” www.azcbl.org; və “Bu il yeddi Azərbaycanlı minaya qarşı tətillir,” Azərbaycan Press Agentliyi (Bakı), 3 İyun 2008, en.apa.az.

ANAMA 2001-ci ildən bəri hadisələr barədə məlumatı IMSMA məlumat bazasında saxlayır. ANAMA hadisələr barədə məlumatı bölgə nümayəndələri şəbəkəsi, milli QHT-lər və mətbuat reportajları vasitəsilə toplayır. Yalnız təhlükəli mina / MPQ ərazilərində baş verən və dəqiqləşdirilə bilən hadisələr IMSMA-da qeydə alınır.⁶⁰ ANAMA müxtəlif xidmət provayderlərinin sayı sayəsində həyata keçirilməsini çox çətin hesab etdiyi qurbana yardım (QY) xidmətləri barədə ətraflı məlumat toplaya bilmir.⁶¹ 2007-ci ilin dekabr ayında ANAMA və Azərbaycan Qızıl Aypara Cəmiyyəti (AzQAC) məlumat toplama həcmi genişləndirmək barədə razılaşma imzaladılar. AzQAC filialları hadisələr barədə və ANAMA-da saxlanılacaq Azərbaycandakı zərərçəkənlərin ehtiyacları barədə məlumatları toplamalı idi.⁶² 2008-ci ildəki fəaliyyət barədə təfəssilatlar iyul ayına qədər məruzə edilməmişdir.

MTA-dan alınan IMSMA məlumatı, hadisələr barədə məlumat və ANAMA-nın 2004-cü ildə ölkədəki ehtiyacların qiymətləndirilməsi barədə məlumatda 1883 minadan zərərçəkən şəxs müəyyən edilmişdir və bu məlumatlar ayrıca olaraq saxlanılır. Tələb olduğu halda məlumat mina hərəkətinin planlaşdırılması üçün təmin edilir və maraqlı tərəflərə müntəzəm olaraq yeniliklər verilir. 1000 zərərçəkən şəxs barədə məlumat 2006-2007-ci illərdə yenilənmişdir.⁶³

MƏAK İB 1999-cu ildən əvvəl bədbəxt hadisələr barədə məlumatları toplamağa başlamışdır və Naxçıvan Muxtar Respublikası istisna olmaqla təsirə məruz qalmış rayonlarda mülki və hərbi xəstəxanalar, reabilitasiya mərkəzləri və mətbuatda olan və özünün regional koordinatorlarından məlumat toplayır. MƏAK İB 2007-ci ildə Müdafiə Nazirliyindən bədbəxt hadisələr barədə məlumat almamışdır.⁶⁴ 2007–2008-ci ildə MƏAK İB kasetli sürsatlarla əlaqədar bədbəxt hadisələr barədə araşdırmasında məruzə olunur ki, kasetli sürsatlar 1992-1993-cü illərdə istifadə nəticəsində Fizuli, Tərtər və Tovuz rayonlarında doqquz adam həlak olmuş və 40 nəfər yaralanmışdır.⁶⁵

2008-ci ildə Azərbaycan mətbuatında bildirilmişdir ki, ANAMA və MƏAK İB arasında bədbəxt hadisələr barədə məlumat fərqləri məlum deyil.⁶⁶ Bununla belə Landmine Monitor-a verilmiş məlumata uyğun olaraq fərqlər aşağıdakılar daxil olmaqla məlumat toplama sistemi nəticəsində yaranır: bədbəxt hadisələrin əhatə dairəsi, mənbələri, dəqiqləşdirilməsi və izahatı.⁶⁷

Azərbaycandakı mina / MPQ qurbanlarının ümumi sayı məlum deyil. 2007-ci ilin sonunda ANAMA 2327 qurban qeydə almışdır: 272 uşaq daxil olmaqla 359 nəfər ölmüş və 1968 nəfər xəsarət almışdır.⁶⁸ Ümumi sayın məlum olmamasına baxmayaraq, keçmiş Sovet İttifaqı və Əfqanıstan arasında müharibə zamanı Azərbaycanda minadan zərərçəkən şəxslər var. Məlumata görə Azərbaycanda fiziki əmək qabiliyyəti olmayan 275.000 şəxs var.⁶⁹

⁶⁰ bax Landmine Monitor Hesabatı 2007, səh. 787.

⁶¹ Əziz Əliyevdən email, ANAMA, 12 Mart 2008.

⁶² ANAMA, “ANAMA AzQAC ilə razılaşma imzaladı,” 19 Dekabr 2007, www.anama.baki.az; və ICRC, “Xüsusi Hesabat: Mina fəaliyyəti 2007,” Cenevrə, Aprel 2008, səh. 18.

⁶³ ANAMA, “İllik Hesabat 2007/İş Planı 2008,” Bakı, tarixsiz, səh. 3.

⁶⁴ Hafiz Səfixanovdan email, Direktor, MƏAK İB, 25 Aprel 2008.

⁶⁵ MƏAK İB, “İnformasiya Bülleteni (Yanvar 2008),” Bakı, tarixsizdir lakin 2008, səh. 2–5; və “Ermənistanın kasetli silahları 9 nəfəri öldürüb və 40 Azərbaycanlıyı yaralayıb,” Azər Press Agentliyi (Bakı), 29 Yanvar 2008, www.en.apa.az.

⁶⁶ “ANAMA və Minalara qarşı Azərbaycanın Kampaniyası İB-nin məlumatları 2007-ci ildə bir birindən ən azı iki dəfə fərqlənir,” *ABC Xəbər Agentliyi* (Bakı), 29 Yanvar 2008, www.abc.az.

⁶⁷ bax Landmine Monitor Hesabatı 2007, səh. 788.

⁶⁸ ANAMA, “Aylıq Hesabat iyun 2008,” Bakı, tarixsiz, səh. 3, www.anama.baki.az.

⁶⁹ Tamara Qriqoryeva, “Azərbaycanda əlil insanlar gözə görünür,” *Today.az* (Bakı), 16 Mart 2007, www.today.az.

Mina/ MPQ riskinin öyrədilməsi

Zərərçəkənlərin əksəriyyəti qulluqda olan hərbi şəxsi heyətdir. 2007-ci ildə heç bir hərbi şəxsi heyətnə mina / MPQ riski öyrədilməmişdir, baxmayaraq ki, bu mina hərəkəti strategiyasında nəzərdə tutulmuşdur. Mülki şəxslərlə əlaqədar bədbəxt hadisələr dolanışıqla əlaqədar baş verir: mal qaranın otarılması, odun toplamaq, əkmək / becərmək və otların yandırılması.⁷⁰ 2007-ci ildə təqribən 70.000 insan risk barədə təlim almışdır və 32.565 insan risk qrupları daxil olmaqla, icmalar əsasında risk təlimi almışdır (20.000 fermer, 12.500 uşaq və 65 sürücü). Sərhəd rayonlarında 38.000 uşaq məktəb səviyyəsində risk təlimi almışdır.⁷¹ Bu 2006-cı illə müqayisədə artım deməkdir, 2006-cı ildə icmalarda olan 21.767 insan və məktəblərdə 35.000 uşaq risk təlimi almışdır.⁷²

Strateji struktur və həcmi

ANAMA RT fəaliyyətlərini əlaqələndirir, bunlar təhsil sektoru, yerli komitələr, AzQAC, Dayaq və BAMF tərəfindən həyata keçirilir. UNICEF və Bakı Beynəlxalq Rotari Klubu maliyyə dəstəyi vermişdir. ANAMA-dakı Mina Risk Təlimi İşçi Qrupuna müvafiq Nazirliklər və QHT-lərin nümayəndələri daxildir; onlar zəruri olduğu halda görüşürlər (adətən ildə bir və ya iki dəfə).⁷³ 2003-cü il Azərbaycan Milli Strateji Mina Hərəkəti Planı əsasında hərəkət xəttinə məktəbin tədris cədvəlində RT daxil edilmişdir; davamlı icma səviyyəsində RT fəaliyyətlərinin aparılması; RT-də təlim sahəsi əməliyyat komandaları; RT materiallarının hazırlanması və paylanması; işçi qrupunu əlaqələndirmək; təsirə məruz qalmış ərazilərdə fəaliyyət göstərən təşkilatların cəlb olunmasını təmin etmək; və «yenidən azad edilmiş ərazilərdə» fəaliyyət göstərən hərbiçilər üçün RT-nin keçirilməsi.⁷⁴ İşlər bu məqsədlərin əksəriyyəti üzrə aparılır.

RT fəaliyyətlərinin hökumət orqanlarına keçirilməsi 2007-ci ildə ANAMA və UNICEF-in dəstəyi ilə olmuşdur. 2008-ci ilin yanvar ayında Azərbaycan BMT İctimai İnformasiya Departamenti, Beynəlxalq Qırmızı Xaç Komitəsi (BQXK), Azərbaycan Qızıl Aypara Cəmiyyəti, müvafiq nazirliklər və QHT-lər RT proqramlarının maliyyə işlərinin dövlət büdcələrinə verilməsində UNICEF təcrübəsi üzrə Bakıdakı seminarda iştirak etdi.⁷⁵

Təhsil Nazirliyi RT-nin məktəblərin tədris cədvəlinə daxil edilməsi və onlara nəzarət etmək daxil olmaqla məktəb proqramlarına məsuliyyət daşıyır. ANAMA hər il 50.000 şagirdin məktəb səviyyəsində RT keçməsinə çatmağı planlaşdırır.⁷⁶ 2008-ci ilə qədər məktəb səviyyəsindəki RT həcmi Naxçıvan Muxtar Respublikası daxil olmaqla 24 rayonun 920 məktəbində 1760 təlimlənmiş müəllimə (950 qadın) qədər artmışdır. RT materialları məktəblərə rayon təhsil şöbələri vasitəsilə paylanır. Müəllim təlimçilər həmçinin əlavə təlim keçirlər. 2007-ci ildə maliyyə çatışmazlığı səbəbindən ANAMA bütün müəyyənləşdirilmiş məktəblərdə təlim apara bilməmişdir.⁷⁷

⁷⁰ Musa Cəlalovla müsahibə, MTİ, Şöbə meneceri, ANAMA, Bakı, 18 Mart 2008.

⁷¹ Musa Cəlalov tərəfindən Landmine Monitor-un suallarına cavab, ANAMA, 28 Aprel 2008.

⁷² bax Landmine Monitor-un Hesabatı 2007, səh. 786.

⁷³ Vaqif Sadıqovla müsahibə, MTİ köməkçisi, ANAMA, Bakı, 5 Mart 2008.

⁷⁴ ANAMA, "ANAMA İş Planı: Strategiyalar," www.anama.baku.az.

⁷⁵ ANAMA, "Azərbaycanda qəbul olunacaq Mina Risklərinin öyrənilməsi üzrə UNICEF-in beynəlxalq strategiyası," Bakı, 6 Fevral 2008, www.anama.Baku.az.

⁷⁶ Musa Cəlalov tərəfindən Landmine Monitor-un suallarına cavab, ANAMA, Bakı, 28 Aprel 2008; və müsahibə, 18 Mart 2008.

⁷⁷ ANAMA, "Mina Risklərinin Öyrənilməsi 2008," Bakı, tarixsiz, səh. 24-26.

Rayon İcra Orqanları könüllü olaraq icma səviyyəsində RT fəaliyyətlərini idarə edirlər.⁷⁸ Üç rayonda icma mina / MPQ qrupları və ANAMA-nın bölgə koordinatorları icmaların ehtiyaclarını qiymətləndirmək və RT materiallarını paylamaq üçün hədəf icmalarına səfər edirlər; onlar ANAMA-ya aylıq hesabat verirlər. ANAMA mina təmizləmə komandaları məktəblərdə və icma vasitəsilə RT fəaliyyətlərini həyata keçirirdilər.⁷⁹ Bütün ANAMA və QHT əməliyyat heyəti RT üzrə hazırlıq kursları keçirlər.⁸⁰ Norveç Qırmızı Xaç Komitəsinin maliyyə vəsaiti ilə BQXK və AzQAC təmas xətti boyunca 10 kənddə oyun meydançaları tikmişdir; ümumilikdə 35 təhlükəsiz oyun meydançası tikilmişdir. İcma səviyyəsində RT fəaliyyətləri layihənin bir hissəsi idi. BQXK davamlı və uzun müddətli cavab təmin etmək üçün AzQAC-nə həcmi qurulmasını təmin etmişdir.⁸¹

2007-ci ildə fəvqəladə RT sessiyaları keçirildi və xəbərdarlıq elan şifrləri mina/ MPQ hadisələrinə cavab olaraq təhlükəli ərazilərdə quruldu. RT mesajları həmçinin ictimai yığıncaqlarda, təmizləmə əməliyyatından əvvəl və təmizlənmiş torpağı təhvil verən zaman verilirdi. Şübhəli ərazilərə qayıdan qaçqınlar və məcburi köçkünlər həmçinin RT keçirdilər. jurnalistlər üçün RT barədə 2006-cı ildəki seminar mina/MPQ, hadisələr, bədbəxt hadisələr və zərərçəkənlər barədə hesabat və yerli maarifləndirmə ilə nəticələndi.⁸² 2007-ci ildə ictimaiyyətdən 41 təmizləmə tələbi alındı; 33-ü təmizləndi.⁸³

Mina qurbanlarına yardım

Mina/MPQ-dən zərərçəkənlərin vəziyyəti hökumətin söyləri və iqtisadiyyatın inkişaf etməsi sayəsində yaxşılaşmaqdadır. Bununla belə sosial-iqtisadi inteqrasiya və tibbi və fiziki reabilitasiya xidmətlərin qeyri müvafiq qiymətləndirilməsi qalmaqdadır.⁸⁴ Xüsusilə mina/MPQ təsirinə məruz qalmış sərhəd zonalarında yaşayanlar işsizlik, təhsil imkanları və həmçinin əkin torpağının az olmasından əziyyət çəkirlər. İnfrastruktur az inkişaf etmiş və tibbi qayğının əldə olunması müvafiq deyil, xəstəxana və ya ilkin tibbi yardım məntəqələri çatışmır. Yol şəbəkəsinin pis vəziyyəti regional mərkəzlərə evakuasiyanı ləngidir.⁸⁵

Neft gəlirləri ilə maliyyələşdirilən sosial-iqtisadi inkişaf dövlət proqramı 2006-2007-ci illərdə 13 tibb mərkəzinin inşası ilə nəticələndi və 2008-ci ildə dördü də inşa olunacaqdır.⁸⁶ Beynəlxalq maliyyələşdirmə də həmçinin bir sıra tibb müəssisəsinin və reabilitasiya mərkəzlərinin inşası və ya yaxşılaşdırılmasına imkan verdi.⁸⁷

⁷⁸ Musa Cəlalov tərəfindən Landmine Monitor-un suallarına cavab, ANAMA, 28 Aprel 2008.

⁷⁹ Musa Cəlalovdan email, ANAMA, 18 Mart 2008.

⁸⁰ ANAMA, "İllik Hesabat 2007/İş Planı 2008," Bakı, tarixsiz, səh. 5.

⁸¹ Bayram Vəliyevin çıxışı, "Təhlükəsiz oyun sahəsi" Layihə Koordinatoru, AzQAC, *İctimai TV*, Bakı, 3 Mart 2008; və ICRC, "Xüsusi Hesabat: Mina Fəaliyyəti 2007," Cenevrə, Aprel 2008, səh. 19.

⁸² Musa Cəlalovdan email, ANAMA, 18 Mart 2008.

⁸³ Musa Cəlalov tərəfindən Landmine Monitor-un suallarına cavab, ANAMA, 28 Aprel 2008.

⁸⁴ Əziz Əliyev tərəfindən Landmine Monitor-un suallarına cavab, ANAMA, 15 May 2008.

⁸⁵ Rövşən İsmayılov, "Azərbaycan: Cəbhə xəttində Həyat," *Eurasianet* (Açıq Cəmiyyət İnstitutu), 26 İyul 2007, www.eurasianet.org; "Tovuz–Minalar aləmi," *Today.az*, 4 Aprel 2008, www.today.az; və UNIC, "BMT Bakı Beynəlxalq Minalar barədə maarifləndirmə gününü qeyd edir," 24 Aprel 2008, www.unic.un.org.

⁸⁶ Mirvari Qəhrəmanlı ilə müsahibə, Sədr, Neftçilərin Hüquqlarını Müdafiə İctimai Birliyi, Bakı, 14 Mart 2008.

⁸⁷ Mələhət Nəhmətova ilə müsahibələr, Respublika Əlillərinin Reabilitasiya Mərkəzinin baş həkiminin müavini, Bakı, 13 Mart 2008; və Şəmsəddin Xudaverdiyev, Protez Ortopedik Reabilitasiya Mərkəzinin Baş Həkim, Bakı, 17 Mart 2008.

Tibbi və reabilitasiya xidmətləri əlil veteranlar, mina/MPQ-dən zərərçəkənlər və digər əlilliyi olan şəxslər üçün pulsuzdur.⁸⁸ Qarabağ Müharibəsi Veteranları Cəmiyyəti Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinə qarşı ictimai kampaniya keçirdi, onlar tələb edirdilər ki, əlil arabası, maşın və mənzil qanunla pulsuz olmalıdır.⁸⁹

Bəzi qaçqınlar Azərbaycanda müvafiq müalicə almır və onlara ictimai tibb xidmətlərini əldə etməyə icazə verilmirdi. BMT-nin Qaçqınlar üzrə Ali Komissarlığı əsas tibbi qaygını təmin edir və BQXK reabilitasiya xidmətlərinə dəstək verir.⁹⁰

Mina/MPQ-dən zərərçəkən şəxslər və əlil insanların az işləmək imkanları var.⁹¹ 2008-ci ildə Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi əlil insanların iş vəziyyətinin qiymətləndirilməsinə icazə verdi və Hollandiyanın Sosial İşlər və Əmək Nazirliyi ilə əmək inteqrasiya proqramının hazırlanması üzərində işlədi.⁹² Məktəblər hər tərəfli təhsil üçün avadanlıqla təchiz edilməyib və bunu əldə etmək olmur; nəticədə əlil uşqlar tez-tez təcrid olunur və xüsusi təhsil müəssisələrində yerləşdirilirlər.⁹³ Əlil insanlar üçün müavinətlər yaşayış xərclərini ödəmək üçün müvafiq deyil.⁹⁴ 2007-ci ildə müavinətlər artırıldı.⁹⁵ Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi 2008-ci ilin sonuna kimi əlillərin müavinətlərinin 50% da artırılmasını təklif etmişdir.⁹⁶

Qanunvericilikdə əlil insanlara qarşı diskriminasiya qadağan olunur, lakin məşğulluq məsələlərində diskriminasiya var və əksər binalara girmək mümkün deyil.⁹⁷ 9 yanvar 2008-ci ildə Azərbaycan BMT-nin Əlilliyi olan İnsanların hüquqları haqqında Konvensiyasını və əlavə protokolu imzalamışdır və bu sənədlərin heç biri 31 iyul 2008-ci ilə qədər ratifikasiya olunmamışdı. 2008-ci ilin əvvəlində Azərbaycan Parlamentinin Sosial Siyasət Daimi Komissiyasının sədri bildirdi ki, parlament konvensiyanı mümkün qədər tez bir zamanda ratifikasiya etmək istəyir; yeni qanunlar qəbul etmək lazım gələcək və mövcud qanunlara 2008-ci ildə düzəliş ediləcəkdir.⁹⁸

Mina Qurbanlarına yardımın strateji strukturu

⁸⁸ Landmine Monitor-un Hesabatına bax, səh. 788.

⁸⁹ “Qarabağ müharibəsi Əlilləri Azərbaycanda hüquqi imtiyazları üçün ödəniş etməyə məcbur edirlər,” 29 Yanvar 2008, *Today.az*, www.today.az; və “Əlil insanlar barədə Konfrans Bakıda keçirilmişdir,” 1 Fevral 2008, *Today.az*, www.today.az.

⁹⁰ ABŞ Dövlət Departamenti, “İnsan Haqları Təcrübəsi üzrə Ölkənin 2007-ci ildəki Hesabatları: Azərbaycan,” Vaşinqton, DC, 11 Mart 2008; və ICRC, “Fiziki Reabilitasiya Proqramı: İllik Hesabat 2007,” Cenevrə, May 2008, səh. 45.

⁹¹ UNIC, “BMT Bakı Beynəlxalq Minalar barədə maarifləndirmə gününü qeyd edir,” 24 Aprel 2008, www.unic.un.org; və Tamara Qriqoryeva, “Azərbaycanda Əlil İnsanlar gözə görünmür,” *Today.az* (Bakı), 16 Mart 2007, www.today.az.

⁹² Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, “II Sosial Müdafiənin hazırlanması üçün PHRD Qrantı TF 090314,” www.azerweb.com; və “Azərbaycan, Hollandiya əlillər üçün iş proqramını hazırlayır,” *Today.az*, 11 Aprel 2008, www.today.az.

⁹³ Fizuli Ələkbərovla müsahibə, Əmək Nazirliyi, *ANS TV*, Bakı, 5 May 2008; və ABŞ Dövlət Departamenti, “İnsan Haqları Təcrübəsi üzrə Ölkənin 2007-ci ildəki Hesabatları: Vaşinqton, DC, 11 Mart 2008.

⁹⁴ “Qarabağ Müharibəsi Əlilləri Azərbaycanda öz hüquqi imtiyazları üçün ödəniş etməyə məcbur edirlər,” 29 Yanvar 2008, *Today.az*, www.today.az.

⁹⁵ “Azərbaycan əlillik dərəcələrini vermək üçün yeni kriteriyalar tətbiq edir,” 15 Aprel 2007, www.today.az.

⁹⁶ Fizuli Ələkbərovla müsahibə, Əmək Nazirliyi, *ANS TV*, Bakı, 5 May 2008.

⁹⁷ ABŞ Dövlət Departamenti, “Azərbaycan, İnsan Hüquqlarını Təcrübəsi üzrə ölkənin 2007-ci ildəki Hesabatları: Vaşinqton, DC, 11 Mart 2008; və Tamara Qriqoryeva “Azərbaycanda əlil İnsanlar gözə görünmür,” *Today.az* (Bakı), 16 Mart 2007, www.today.az.

⁹⁸ Hadı Rəcəbli ilə müsahibə, Parlamentin Sosial Siyasət Daimi Komissiyasının sədri, Bakı, 11 Mart 2008; və “Əlil insanlar barədə Konfrans Bakıda keçirildi,” 1 Fevral 2008, *Today.az*, www.today.az.

ANAMA Mina Qurbanlarına yardım İşçi Qrupunda icraçı tərəfdaşlarına tapşırıqlar verərək və maliyyə vəsaitlərini artıraraq Mina Qurbanlarına Yardım Strategiyası vasitəsilə yardımı əlaqələndirir.⁹⁹ Bəzi layihələr ölkədəki ehtiyacların qiymətləndirməsi ilə müəyyən edilmiş ehtiyaclara cavab olaraq birbaşa ANAMA-nın proqramı vasitəsilə idarə olunur.¹⁰⁰ Yardım strategiyasını icra etmək üçün əsas subyektlərlə bir sıra kiçik yığıncaqlar və məsləhətləşmələr çağırılır. 2008-ci ilə qədər işçi qrupuna güclü əlaqələndirici rol verilməklə strategiyaya düzəlişlər edilmişdir və 2008-ci il üçün məqsədlər hazırlanmışdır.¹⁰¹

Azərbaycanın 2003-cü il Milli Strateji Mina Hərəkəti Planına yardım üçün beş fəaliyyət xətti daxil idi. Üç fəaliyyət tamamlanmışdır: ölkədə minadan zərərçəkənlərin ehtiyaclarının qiymətləndirilməsi (2004); ehtiyac qiymətləndirmə məlumatlarının yayılması (2004-2006); və amputasiya olunmuş və digər insanlar üçün spesifik layihələrin hazırlanması (2006–2007). 2008-ci ilə qədər gedişat iki başqa şey üzərində qeyd olunurdu: 2008-ci ildə yenidən başlamış işçi qrupunun koordinasiyasının davam etdirilməsi və yardım fəaliyyətləri üçün fondun inkişaf etdirilməsi.¹⁰² Səhiyyə və Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirlikləri əlillik məsələlərinə görə məsuliyyət daşıyırlar.¹⁰³

Yardım fəaliyyətləri

Hesabat dövrü zamanı ANAMA-nın qurbanlar yardım layihəsi əsasında mina/MPQ-dən zərərçəkənlərə təmin edilən xidmətlərə aşağıdakılar daxil idi: tibbi qayğı xidmətləri (24), fiziki terapiya (21), bərabərliyə dəstək qrupları (150), peşəkar məsləhət (40), gəlir gətirən layihələr və ya qrantlar (60), peşə təlimi (15), təhsil dəstəyi (20) və əlil arabaları (80). Cəmi 400 insan (zərərçəkənlər, onların ailələri və təsirə məruz qalmış icmalar) zərərçəkənlərin asossiasiyasında iştirak etdi. ABŞ Dövlət Departamentinin maliyyə vəsaiti ilə 2007-ci ildə Füzuli və Aqstafa rayonlarında Azərbaycan Mina Qurbanları Asossiasiyasının iki filialı yaradıldı.¹⁰⁴

İnsan hüquqlarını Maarifləndirilməsi İctimai Birliyi QHT-i Bakı, Sumqayıt və Abşeron rayonunda 200-dən çox minadan zərərçəkən şəxsə hüquqi yardım təmin etdi; onlardan otuz dördü əlillik statusunu artırdı.¹⁰⁵ Dirçəliş- Gənclərin Sosial və Psixoloji Reabilitasiyası QHT Mərkəzi 70 mina/MPQ-dən zərərçəkən gənc üçün öz layihəsini həyata keçirdi.¹⁰⁶ 2007-ci il dekabr ayı ilə 2008-ci il fevral ayı arasında Dirçəliş kənd sərhəd zonalarında minadan zərərçəkmiş gənc əlillərin sayını və vəziyyətini qiymətləndirmək üçün layihə həyata keçirdi. Layihə Avropa Gənclər Fondu tərəfindən maliyyələşdirilirdi.¹⁰⁷

⁹⁹ Əziz Əliyev tərəfindən Landmine Monitor-un suallarına cavab, ANAMA, 15 May 2008; və bax Landmine Monitor Hesabatı 2006, səh. 852. İşçi qrupu 2005-ci ildən bəri görüşməyib.

¹⁰⁰ Əziz Əliyev tərəfindən Landmine Monitor-un suallarına cavab, ANAMA, 15 May 2008; və bax Landmine Monitor Hesabatı 2007, səh. 789.

¹⁰¹ ANAMA, “Azərbaycan Mina fəaliyyəti Proqramı: Mina Qurbanlarına Yardım, Humanitar Mina fəaliyyətinin sütunlarından biri,” tarixsizdir lakin 2008, www.anama.bakı.az.

¹⁰² ANAMA, “ANAMA İş Planı: Strategiyalar,” www.anama.bakı.az; və bax Landmine Monitor Hesabatı 2006, səh. 852–853.

¹⁰³ ABŞ Dövlət Departamenti, “Azərbaycan, İnsan Hüquqları Təcrübəsi üzrə Ölkənin 2007-ci ildəki Hesabatları” Vaşinqton, DC, 11 Mart 2008.

¹⁰⁴ Əziz Əliyev tərəfindən Landmine Monitor-un suallarına cavab, ANAMA, 15 May 2008.

¹⁰⁵ İslam Baxşəliyevlə müsahibə, Direktor, Dirçəliş, Bakı, 24 Mart 2008.

¹⁰⁶ Eyni; və UNIC, “BMT Bakı Beynəlxalq Minalar barədə maarifləndirmə gününü qeyd edir,” 24 Aprel 2008, www.unic.un.org.

¹⁰⁷ Avropa Gənclər Fondu, “minaların partlayışı zamanı əlil olmuş, Azərbaycanın sərhəd kənd ərazilərində olan gənclər barədə tədqiqat-sənədləşdirmə (Hesabat 1599.1.D.2007),” 23 Aprel 2008, www.eyf.coe.int.

Ocaq Humanitar Birliyi QHT-ı 2007-ci ildə bir minadan zərərçəkmiş şəxsə və 24 ailə üzvünə xalça toxuculuğu və dərzilik üzrə peşə təlimi keçdi.¹⁰⁸ ANAMA, Bakı Beynəlxalq Rotari Klubu və Ocaq həmcinin Gəncə şəhərində peşə təlimi layihələrini davam etdirmək barədə razılığa gəldilər.¹⁰⁹ MƏAK İB öz biznes təlimini və 2006-cı ilin aprel ayından 2007-ci ilin sentyabr ayına qədər həyata keçirilmiş mikro-kredit yardım layihəsini tamamladı; bütün vəsaitlər ödənilmişdir.¹¹⁰ MƏAK İB 2008-ci ildə yalnız iki rayon üçün layihə maliyyə vəsaitinin təsdiqini aldı.¹¹¹ Milli təşkilatlar tərəfindən təmin edilən xidmətlərin bəzisi 2007-ci il üçün ANAMA-nın statistikasına daxil edilə bilər.

2007-ci ildə BQXK, Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi tərəfindən idarə olunan üç reabilitasiya mərkəzinə dəstək verməyə davam etdirdi. Mərkəzlər 19.068 insana yardım etdi və mina/MPQ-dən zərərçəkənləri 124 protez (ümumi təmin edilmiş protezlərin 9%-i) və 11 ortoza təmin etdi (ümumi təmin edilənin 0.5%).¹¹² 2007-ci ilin sonunda BQXK öz birbaşa dəstəyini geri götürməyə qərar verdi çünki, “o, Nazirlikdən fiziki reabilitasiya xidmətləri üçün fəaliyyət planını ala bilmədi” və 2005-ci ilin ehtiyaclarının qiymətləndirilməsindən olan tövsiyələrin həyata keçirilməsində heç bir irəliləyiş olmadı.¹¹³

Bakıdakı Respublika Əlillərinin Reabilitasiya Mərkəzi (BQXK tərəfindən dəstəklənmir) 73 mina/MPQ-dən zərərçəkmiş şəxsi müalicə etdi (ümumi 614 xəstədən).¹¹⁴ Doqquz zərərçəkmiş şəxs ilk dəfə olaraq 2007-ci ildə mərkəzdə müalicə olundu.¹¹⁵ Hökumət mərkəzlərində reabilitasiya heyəti ixtisaslaşdırılmış bacarıqları inkişaf etdirmək üçün təlim tələb edirdi.¹¹⁶

2007-ci ilin sonunda Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatı Minaların Təmizlənməsi və Mina Qurbanlarına yardım üzrə Beynəlxalq Ümüd Fondu (ITF) və ANAMA-nın rəhbərliyi altında beş mina/MPQ təsirinə məruz qalmış rayonda iki illik sosial-iqtisadi inteqrasiya layihəsini başlatdı.¹¹⁷ Layihə maliyyə cəhətdən ITF vasitəsilə Avstriya, ANAMA, Cənubi Koreya və Sloveniya tərəfindən dəstəklənmişdir. 2008-ci ilin aprel ayından 65 zərərçəkmiş biznes bacarığı təlimi və 38 nəfər mikrokreditlər aldı. 20 nəfərdən ibarət qrup 2008-ci ilin Avqust ayının sonunda təlimlərə başlayacaq.¹¹⁸ 2008-ci ilin may ayında Marshall Legacy İnstitutu ANAMA-nın dəstəyi ilə Gəncə şəhəri Regional Resurs Mərkəzində 12 minadan zərərçəkmiş şəxsin ailəsi üçün peşə təlimi layihəsini başlatdı; layihənin 2009-cu ilin aprel ayına qədər davam edəcəyi planlaşdırılmışdır.¹¹⁹

¹⁰⁸ Şahin Ramazanovla telefon müsahibəsi, Direktor, Ocaq, 9 Mart 2008.

¹⁰⁹ “ANAMA Rotary International ilə razılığa imzaladı,” *Zerkalo* (qəzeti), 6 İyun 2007, www.anama.bakı.az.

¹¹⁰ “Mina Qurbanlarına faizsiz mikro kreditlər verilmişdir,” *ANSPress*, 13 Noyabr 2007, www.anspress.com; R. İlyasov, “mina fəlakətinə məruz qalanlar üçün mikro kreditlər,” *Zerkalo* (qəzet), 14 Noyabr 2007; Hafiz Səfixanovdan email, MƏAK İB, 25 İyun 2007; və bax Landmine Monitor Hesabatı 2006, səh. 853.

¹¹¹ Stefani Douninqdən email, Mikro Kredit Layihəsi işçisi, Mina Qurbanlarına yardım üçün İsveçrə Fondu, 21 Aprel 2008.

¹¹² Didier Rekdən email, Fiziki Reabilitasiya Proqramlarının Regional Sədri, ICRC, 3 İyun 2008.

¹¹³ ICRC, “Fiziki Reabilitasiya Proqramı: İllik Hesabat 2007,” Cenevrə, May 2008, səh. 45.

¹¹⁴ Mələhət Nəhmətova ilə müsahibə, Respublika Əlillərinin Reabilitasiya Mərkəzi, Bakı, 13 Mart 2008.

¹¹⁵ Şəmsəddin Xudaverdiyevlə müsahibə, Protez Ortopedik Reabilitasiya Mərkəzi, Bakı, 17 Mart 2008.

¹¹⁶ Mələhət Nəhmətova ilə müsahibələr, Respublika Əlillərinin Reabilitasiya Mərkəzi, Bakı, 13 Mart 2008; və Şəmsəddin Xudaverdiyev, Protez Ortopedik Reabilitasiya Mərkəzi, Bakı, 17 Mart 2008.

¹¹⁷ ITF, “İllik Hesabat 2007,” Lyubyana, 2008, səh. 46; və ANAMA, “Mina fəlakətinə məruz qalanlar bizneslərini yaratmaq üçün mikro kreditlər alacaqlar,” 19 Noyabr 2007, www.anama.bakı.az.

¹¹⁸ ANAMA, “ITF-ANAMA Qiymətləndirmə Missiyası: Layihə uğurla həyata keçirilir,” 5 May 2008, www.anama.bakı.az; və Luka Buhindən email, Layihə Meneceri, ITF, 21 Avqust 2008.

¹¹⁹ Elis bekerdən email, Proqram Menecer, Marşal Leqəsi İnstitutu, 24 İyun 2008.

Minalara qarşı fəaliyyət üçün dəstək

Azərbaycanda bütün mina hərəkəti ehtiyaclarını ödəmək üçün heç bir hərtərəfli və uzun müddətli xərc smetası mövcud deyil. ANAMA-nın cari planına bir sıra strateji maliyyə öhdəlikləri, milli özəl sektorun inkişafı, mina hərəkəti üçün ölkə daxili etibar fondunun yaradılması və minadan zərərçəkənlərin fəaliyyətlərinə dəstək üçün xeyriyyə fondunun yaradılması daxildir.¹²⁰ Münaqişə həll olunduğu təqdirdə məcburi köçkünlərin Dağlıq Qarabağa qaytarılması üçün Azərbaycan hökumətinin və Dünya Bankının birgə araşdırması nəticəsində ANAMA-nın direktoru 2007-ci ilin sentyabr ayında bildirmişdir ki, Dağlıq Qarabağda mina və PHS-ın təmizlənməsi üçün 600 milyon ABŞ dolları tələb olunur.¹²¹

2007-ci ildə BMT məruzə etmişdir ki, Azərbaycan hökuməti “Azərbaycanın donor ölkəsinə potensial keçidində və mina hərəkətinin beynəlxalq dəstəklənməsi üçün imkanların araşdırılmasında marağı var.”¹²²

Mina fəaliyyəti naminə milli dəstək

ANAMA hesabat vermişdir ki, milli fondlar 2007-ci ildə 2.011.431 AZN (2.235.296 ABŞ dolları) təşkil etmişdir, bu həcmın qurulması, maliyyə vəsaitinin artırılması və ümumi dəstəyi əhatə edir. Milli maliyyə vəsaiti 2006-cı illə müqayisədə 80% artmışdır və 2003-cü ildən bəri illik artım müşahidə olunmuşdur. ANAMA hesabat vermişdir ki, ümumi maliyyə vəsaiti milli, ikitərəfli, BMT və NATO Sülh naminə Tərəfdaşlıq proqramı yardımları daxil olmaqla 2007-ci ildə 4.540.335 AZN (5.045.658 ABŞ dolları) təşkil etmişdir.¹²³ Azərbaycan hökuməti tərəfindən yardımlar 2007-ci ildə ümumi maliyyə vəsaitinin 46%-ni, 2006-cı ildə isə 23%-ni təşkil edirdi.¹²⁴

Beynəlxalq Əməkdaşlıq və Yardım

2007-ci ildə dörd ölkənin Azərbaycanda mina fəaliyyətinə 3.713.903 ABŞ dolları (€ 2.708.704) maliyyə vəsaiti ayırdığı məlumat verilib. 2007-ci ildə məruzə edilmiş mina hərəkəti üçün maliyyə vəsaiti 2006-cı ildə məruzə edilən rəqəmdən 22% az idi. Avropa Birliyi 2006-cı ildə 1 milyon avro (1.371.100 ABŞ dolları) ayırmışdır, lakin 2007-ci ildə maliyyə yardımını etməmişdir.

ANAMA hesabat vermişdir ki, beynəlxalq mina hərəkətinin maliyyələşdirilməsi hər il aşağı düşür. Beynəlxalq donorların 2001-ci ildə ümumi maliyyə vəsaitinin 90%-ni təmin etdiyi məruzə olunub, bu rəqəm 2007-ci ildə 55%-ə və 2008-ci ildə 25%-ə düşüb.¹²⁵ 2007-ci il maliyyələşdirmə səviyyəsinin müvafiqliyini qiymətləndirmək üçün heç bir baza statistikasına və ya xərc smetasına yoxdur.

¹²⁰ ANAMA, “ANAMA İş Planı: Strategiyalar,” www.anama.Bakı.az.

¹²¹ “Azərbaycanın zəbt olunmuş torpaqları azad edildikdən sonra onların minalardan təmizlənməsinə 600 milyon ABŞ dolları lazımdır,” *Today.az*, 19 Dekabr 2007, www.today.az; və BM, “Birləşmiş Millətlər Azərbaycanında: Rezident Koordinatorların İllik Hesabatı 2007,” Yanvar 2008, səh. 7, www.un-az.org.

¹²² BMT, “Birləşmiş Millətlər Azərbaycanda: Rezident Koordinatorların İllik Hesabatı 2007,” Yanvar 2008, səh. 18, www.un-az.org.

¹²³ Nigar Vahabovadan email, ANAMA, 21 Avqust 2008, Lidia Qudun emailindən göndərilib, Mina fəaliyyəti Proqramının mütəxəssisi, Münaqişənin aradan qaldırılması və bərpa komandası, Böhranın aradan qaldırılması və bərpa Bürosu, UNDP, 21 Avqust 2008.

¹²⁴ ANAMA, “Donorlar və İcraçı Tərəfdaşlar,” www.anama.bakı.az. Çoxillik NATO Snt maliyyələşdirməsi 2006-2007-ci illərin hesablamalarına daxil edilməyib.

¹²⁵ “Azərbaycanın zəbt olunmuş torpaqları azad edildikdən sonra onların minalardan təmizlənməsinə 600 milyon ABŞ dolları lazımdır,” *Today.az*, 19 Dekabr 2007, www.today.az; və BMT “Birləşmiş Millətlər Azərbaycanında: Rezident Koordinatorların İllik Hesabatı 2007,” Yanvar 2008, səh. 7, www.un-az.org.

ITF maliyyə vəsaitinin 220.383 ABŞ dollarını Azərbaycana ayırmışdır (0.95%),¹²⁶ 2006-cı ildə ANAMA ilə razılaşma imzalandıqdan sonra.¹²⁷ Maliyyə vəsaitləri aşağıdakı kimi bölüşdürülmüşdür: 61.529 ABŞ dolları (28%) təlimə, 26.731 ABŞ dolları (12%) struktur dəstəyə, 89.447 ABŞ dolları (41%) qurbanlara yardıma və 42.676 ABŞ dolları (19%) digər proqramlara.¹²⁸

2007-ci il Azərbaycanda Beynəlxalq Mina Hərəkətinin Maliyyələşdirilməsi:¹²⁹

Donor	İcraçı agentliklər / təşkilatlar	Layihə haqqında məlumat	Məbləğ
ABŞ	ANAMA, IEPF	Mina/PQ təmizləmə, təlim və qurbanlara yardım üzrə - ABŞ Dövlət və Müdafiə departamentlərindən	US \$ 3.210.084
Birləşmiş Krallıq	BMT İP/ANAMA	Mina/PHS təmizləmə	US \$ 400.400 (£200.000)
Sloveniya	ITF	Mina fəaliyyətinin əlaqələndirilməsi	US \$ 89.485 (SIT65.265)
Litva	NATO SnT	Mina təmizləmə	US \$ 13.934 (LTL35.000)
Cəmi			\$ 3.713.903 (€2.708.704)

ITF hesabat vermişdir ki, Avstriyadan (€ 50.400 / US \$ 69.103), Cənubi Koreyadan (US \$ 20.000) və ANAMA-dan (€ 7.406 / US \$ 10.154) qurbanlara yardım üçün və Marshall Legacy İnstitutundan ANAMA üçün mina açtaran itlərin təminatı və təlimi üçün maliyyə vəsaiti almışdır.¹³⁰

¹²⁶ Luka Buhindən email, ITF, 21 Avqust2008. Faiz ən yaxın onluğa yuvarlaqlaşdırılmışdır. Cənubi Qafqaz regionunun maliyyələşdirilməsi İTF-in 2007-ci ildəki ümumi maliyyələşdirilməsinin 1.1 % kimi qeydə alındı, Azərbaycan regionda vahid resipientdir. ITF, "İllik Hesabat 2007," Lyubyana, 2008, səh. 25.

¹²⁷ ANAMA "ANAMA və İTF arasında əməkdaşlıq barədə Memorandum imzalandı," 7 Sentyabr 2008, www.anama.Bakı.az.

¹²⁸ ITF, "İllik Hesabat 2007," Lyubyana, 2008, səh. 45; və Luka Buhindən email, ITF, 21 Avqust 2008. Dollar rəqəmləri ən yaxın dollara yuvarlaqlaşdırılmışdır.

¹²⁹ USG 2007 maliyyə ili üçün tarixi diaqramı, Ancela L.Ceffrizdən email, Maliyyə İdarəetmə üzrə Mütəxəssis, ABŞ Dövlət Departamenti, 22 may 2008; və tayo Nvaubanidən email, Proqram Menecer, DfID, Munaqişə, Humanitar və Təhlükəsizlik Şöbəsi, 29 Aprel 2008; İrina Qorsik, Məsləhətçi, Xarici İşlər Nazirliyi, 27 Fevral 2008; və Antoni M.Morin, Proqram Menecerin Köməkçisi, Siyasi-Hərbi İşlər Bürosu, Silahların aradan qaldırılması və azaldılması İdarəsi, ABŞ Dövlət Departamenti, 19 Avqust 2008; və Litvanın 7-ci maddə Hesabatı, J Forması, 26 Aprel 2008.

¹³⁰ Luka Buhindən email, ITF, 21 Avqust 2008.